Utlåtande GrUU 56/2017 rd– EÄ 17/2017 rd

Grundlagsutskottet

Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter

Till statsrådet

INLEDNING

Remiss

Utskottet har fått den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2017—2019 för kännedom av statsrådet.

Sakkunniga

Utskottet har hört
- direktör Johanna Suurpää, justitieministeriet
- konsultativ tjänsteman Yrsa Nyman, justitieministeriet
- lagstiftningsråd Krista Oinonen, utrikesministeriet
- riksdagens justitieombudsman Petri Jääskeläinen, Riksdagens justitieombudsmans kansli
- direktör för människorättscentret Sirpa Rautio, Människorättscentret
- generalsekreterare Kaari Mattila, Förbundet för Mänskliga Rättigheter
- juris doktor, docent Liisa Nieminen
- professor Elina Pirjatanniemi
- professor Pauli Rautiainen
- doktor i administrativa vetenskaper, docent Jukka Viljanen.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter är den andra i ordningen i sitt slag. Den är en del av en mer omfattande process som omfattar statsrådets människorättsredogörelser (2004, 2009 och 2014) och handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2012—2014. Handlingsplanen genomför riksdagens ställningstagande som godkändes vid behandlingen av statsrådets människorättsredogörelse 2014 (SRR 6/2014 rd) där det förutsätts att statsrådet genom sin verksamhet och genom fördelningen av ekonomiska resurser aktivt fullgör strategin i redogörelsen och i början av nästa valperiod utarbetar en nationell handlingsplan för främjande av grundläggande och mänskliga rättigheter i Finland (RSk 59/2014 rd).

Grundlagsutskottet anser det viktigt att tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna främjas målinriktat och planenligt. I sitt utlåtande om statsrådets människorättsredogörelse 2014 (GrUU 52/2014 rd) ser utskottet det som viktigt att statsrådet också i fortsättningen utarbetar människorättsredogörelser som gäller strategin i fråga om politiken för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Samtidigt ansåg utskottet att redogörelsen inte behöver göras varje valperiod, eftersom redogörelserna definierar politiken för de grundläggande och mänskliga rättigheterna på lång sikt. Enligt handlingsplanen lämnar statsrådet ingen människorättsredogörelse denna regeringsperiod, men utvecklingsstrategierna i statsrådets människorättsredogörelse 2014 och riksdagens och i synnerhet grundlagsutskottets prioriteringar har beaktats i beredningen av den aktuella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter och man har försökt hitta åtgärder för att lösa de problem som identifieras i redogörelsen. Utskottet anser att den aktuella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter är viktig och betonar att det under varje regeringsperiod behöver utarbetas en handlingsplan för de grundläggande och mänskliga rättigheterna för att dessa rättigheter ska kunna främjas systematiskt.

Grundlagens 22 § föreskriver att det allmänna ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Genom handlingsplanen ingrips i konstaterade problem med grundläggande och mänskliga rättigheter och kompletteras det arbete som görs inom olika politiksektorer för att främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Åtgärderna i handlingsplanen kompletterar varandra och förbättrar genomförandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna inom valda fokusområden. Handlingsplanen ska också förbättra medvetenheten om de grundläggande och mänskliga rättigheterna rent allmänt och ordna mer utbildning om de grundläggande och mänskliga rättigheterna för de yrkesgrupper och förtroendevalda som har direkt inflytande på tillgodoseendet av rättigheterna.

Grundlagsutskottet anser att målen i handlingsplanen är viktiga och anser att handlingsplanen är ett bra sätt att genomföra skyldigheterna att trygga de grundläggande och mänskliga rättigheterna enligt 22 § i grundlagen. Handlingsplanen ger möjligheter att genom konkreta, förvaltningsövergripande åtgärder ingripa i konstaterade problem med grundläggande och mänskliga rättigheter och att systematiskt och planenligt främja förebyggandet av problemen.

Vid beredningen av handlingsplanen beaktas riktlinjerna i regeringsprogrammet och i 2014 års människorättsredogörelse, rekommendationer som internationella övervakningsorgan lagt fram om de mänskliga rättigheterna i Finland, iakttagelser av de högsta laglighetsövervakarna och särskilda ombudsmän, farhågor uttryckta av frivilligorganisationer, grundlagsutskottets ställningstaganden och förändringar i omvärlden.

Utskottet ser det som viktigt att situationen i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna och bristerna vid genomförandet av rättigheterna har kartlagts med omsorg vid utarbetandet av handlingsplanen. Men utskottet konstaterar ändå att i många mätningar som gäller stabilitet, frihet och säkerhet placerar sig Finland bland de främsta länderna i världen.

Utskottet vill särskilt betona vikten av att beakta iakttagelser av de högsta laglighetsövervakarna och särskilda ombudsmän samt rekommendationer som internationella övervakningsorgan lagt fram för Finland när handlingsplanen utarbetas. I sitt betänkande om riksdagens justitieombudsmans berättelse 2016 (GrUB 2/2017 rd — B 8/2017 rd) tog grundlagsutskottet igen upp avsnittet

om de största bristerna och förbättringarna i fråga om tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland. Enligt avsnittet är de tio problemen i 2013 års berättelse i huvudsak fortfarande aktuella. Det är beklagligt att berättelsen måste lyfta fram samma problem på nytt varje år, ansåg utskottet. Utskottet konstaterade att myndigheterna ansvarar för att åtgärder vidtas med anledning av de missförhållanden som uppdagas i anslutning till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, så att motsvarande situationer kan förebyggas i framtiden. Utskottet ville se att statsrådet och de berörda myndigheterna snabbt vidtar åtgärder för att rätta till de problem som påtalats upprepade gånger.

Utskottet upprepar sin ovan uttryckta oro över att samma problem med de grundläggande och mänskliga rättigheterna fortsätter år efter år och anser att handlingsplanen för de grundläggande och mänskliga rättigheterna är ett gott redskap i försöken att agera målinriktat för att lösa dessa länge kända problem med de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Samtidigt konstaterar utskottet att många av dessa problem har samband med knappa resurser.

I handlingsplanen ingår fyra fokusområden: fostran och utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter, likabehandling, självbestämmanderätt samt grundläggande fri- och rättigheter och digitalisering. Genom förvaltningsövergripande fokusområden främjas samarbetet över förvaltningsgränserna. Enligt handlingsplanen ska beaktandet av jämställdhet och barnens rättigheter genomsyra hela handlingsplanen och åtgärder ska inriktas särskilt på grupper i sårbar ställning.

Grundlagsutskottet anser det motiverat att handlingsplanen omfattar horisontella och tvärgående helheter och att åtgärderna ska utveckla genomförandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna inom områden där det har uppdagats tomrum och brister. Utskottet uttrycker sitt gillande över de fyra fokusområdena. Utskottet ser det som viktigt att handlingsplanens fokusområden främjar särskilt genomförandet av rättigheterna för äldre, barn och minoriteter och andra människor i sårbar ställning.

Utskottet vill betona att en väl genomförd fostran och utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter kan få ett brett inflytande och främja genomförandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna för alla. Särskilt viktigt är det att stärka lärarnas, tjänstemännens och de politiska beslutsfattarnas kompetens i fråga om grundläggande och mänskliga rättigheter och att utveckla bedömningen av lagstiftningsprojektens konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Utskottet vill också betona vikten av kompetensen om grundläggande och mänskliga rättigheter hos beslutsfattare och tjänstemän i kommunerna och landskapen.

Utskottet noterar att signaler om brister som de internationella tillsynsorganen för människorättskonventionerna iakttar i uppfyllandet av människorättsåligganden i Finland bättre bör förmedlas till riksdagen och andra beslutande organ för kännedom. Det skulle göra det lättare att få det politiska stöd som behövs för att korrigera problemen och att anvisa tillräckliga resurser för att genomföra reformerna.

Enligt handlingsplanen betonades vid beredningen öppen växelverkan med det civila samhället bland annat genom att ordna två omfattande diskussionsmöten och genom att separat höra särskilda ombudsmän och organisationer. Utskottet ser det som viktigt att bedriva öppen växelver-

kan med det civila samhället och betonar att vid beredningen av redogörelser och handlingsplaner om grundläggande och mänskliga rättigheter bör samarbete bedrivas med frivilligorganisationer och andra aktörer inom det civila samhället och med forskare inom området. Utskottet menar att närvaro av ministeriets ledningsnivå vid utarbetandet av handlingsplanen skulle betona planens betydelse och bindande verkan och bidra till att få in de resurser som behövs för att genomföra planen.

Målet för handlingsplanen är att få enhetlighet i Finlands nationella och internationella politik för grundläggande och mänskliga rättigheter. Utskottet anser det viktigt att förenhetliga Finlands nationella och internationella människorättsverksamhet och anser att konsekvens i verksamheten stärker trovärdigheten i Finlands internationella människorättspolitik.

Enligt handlingsplanen ansvarar varje ministerium för genomförandet av sina egna åtgärder, men genomförandet av handlingsplanen följs också i ett nätverk av kontaktpersoner för grundläggande och mänskliga rättigheter inom statsrådet. En sammanfattning av genomförandet av åtgärderna publiceras i slutet av regeringsperioden. I början av nästa regeringsperiod görs en opartisk utvärdering av genomförandet av handlingsplanen. Beredningen av indikatorer för mänskliga rättigheter fortsätter bland annat genom att utveckla en barometer för grundläggande rättigheter och genom att ta i bruk indikatorer för jämlikhet och icke-diskriminering.

Utskottet ser det som viktigt att handlingsplanens genomslag och funktion följs upp och övervakas effektivt och att det görs en opartisk utvärdering av planen i början av nästa regeringsperiod. Utskottet betonar vikten av att utveckla egentliga indikatorer för mänskliga rättigheter för att få tillförlitliga uppgifter om utvecklingen i fråga om genomförandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Utskottet anser att det bör ställas upp tydliga effektmål också för enskilda projekt för att det ska gå bättre att följa upp vilka projekt som främjar genomförandet av grundläggande och mänskliga rättigheter.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDE

Grundlagsutskottet anför

att statsrådet bör beakta det som sägs ovan.

Utlåtande GrUU 56/2017 rd

Helsingfors 8.12.2017

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Annika Lapintie vänst
medlem Maria Guzenina sd
medlem Anna-Maja Henriksson sv
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Ilkka Kantola sd (delvis)
medlem Kimmo Kivelä blå (delvis)
medlem Markus Lohi cent
medlem Leena Meri saf
medlem Outi Mäkelä saml
medlem Juha Rehula cent
medlem Wille Rydman saml
medlem Ville Skinnari sd
medlem Matti Torvinen blå
ersättare Mats Löfström sv.

Sekreterare var

utskottsråd Ritva Bäckström.